

A MESSZIRŐL JÖTT EMBER – GYURÁNYI ENDRE AUSZTRÁL ÁLLAMPOLGÁR HÍRSZERZÉSI CÉLÚ FELHASZNÁLÁSÁNAK KÍSÉRLETE ÉS KUDARCA

Pál István

Összefoglaló:

Nem sokkal azt követően, hogy a „magyarkérdés” 1963-ban lekerült az ENSZ napirendjéről, az 1945 utáni magyar emigráció egyes tagjai, akik közvetlenül a többpártrendszer felszámolásával párhuzamosan távoztak az országból, már meg merték kockáztatni az itthon maradt hozzátartozóik felkeresését. Ebbe a csoportba tartozott Gyurányi Endre középiskolai tanár, aki 1949-ben az Államvédelmi Hatóság által történt rövid ideig tartó őrizetbe vételét követően menekült Ausztráliába. A Belügyminisztérium III/I. Csoportfőnökség londoni rezidentúrája fontolóra vette a beszervezését, ugyanis Gyurányi egy bizonyos szintű megértést tanúsított a Kádár-rendszer irányában. A jelölt azonban nem engedett azokból a demokratikus elvekből, amelyeket az 1945-től 1947-ig tartó meggyilkolt demokratizálási kísérlet alatt tett a magáévá.

Kulcsszavak: koalíciós időszak, angliai magyar emigráció, hírszerzés, Kádár-rendszer, egyházak

Abstract:

Shortly after the 'Hungarian Question' had been taken off of the agenda of the United Nations in 1963, certain members of the Hungarian émigré community, especially those who had departed in the late 1940s endeavoured to visit their relatives still living in the motherland. One of them was grammar school teacher Endre Gyuranyi who was taking refuge in Australia following his short detainment by the State Protection Authority in 1949. The London Residency of the III/I. Directorate of the Ministry of the Interior contemplated his recruitment based on the certain degree of understanding he displayed toward the Kadar regime. However, Gyuranyi insisted on the democratic principles he had internalised during the liquidated democratic attempt of 1945–1947.

Keywords: Coalition period, the Hungarian émigré communities in England, intelligence, Kadar-regime, churches

Bevezetés

Nem sokkal azt követően, hogy a Belügyminisztérium III/I. (Hírszerző) Csoportfőnökség állományába tartozó Rybka Géza (fn. „Rév”) rendőr őrnagy 1963 januárjában helyettes konzuli fedéssel szolgálatba lépett a Magyar Népköztársaság (MNK) nagykövetségén,¹ a Londoni Magyar Kultur Kör – a Budapest által hivatalosan is elismert magyar egyesület² – 1963. májusi filmbemutatója során megismerkedett az ausztrál állampolgárságú Gyurányi Endre tanárral, aki már egy ideje a brit fővárosban tartózkodott. Gyurányi a Kultur Kör nyáron esedékes magyarországi társasútjáról érdeklődött, azonban Rybka felkészülési idő hiányában még nem tudott mélyreható tájékoztatást adni, emiatt konzulátusi egyeztetésre hívta az érdeklődőt. Amikor Gyurányi pár nappal később megjelent, közölte, hogy az egyéni beutazás mellett tette le a voksot, de még előtte le kíván mondani magyar állampolgárságáról. Gyurányi beadta az erre vonatkozó kérelmét, majd 1963 nyarán egy hónapot töltött Magyarországon. Visszatérésekor az ígéretének megfelelően felkereste Rybkát, akinek elmondta tapasztalatait. Az őrnagy érzése szerint az élménybeszámoló baráti hangvételű beszélgetéssé alakult, amelynek végén Gyurányi a diplomata segítségét kérte a karácsonyi ünnepekre tervezett újabb magyarországi útjához. Az ügyfél ekkor már megpendítette, hogy az otthoni elhelyezkedési lehetőségek felől is érdeklődni fog, mert a tervei között szerepel, hogy 1-2 éven keresztül valamelyik budapesti középiskolában vagy felsőoktatási intézményben vállaljon munkát. Az önmagának feltett kérdés úgy szól: meg tudná-e szokni a magyarországi viszonyokat. Az ünnepek után viszont már nem jelentkezett, legközelebb a Kultur Kör 1964. márciusi filmbemutatóján találkoztak. Rybka ekkor meghívta egy hivatalos vacsorára, amelyre március 31-én került sor.³

A szerző felvetése

Mivel a 60-as évek elejéig a belügyi hírszerzés energiái legnagyobb részét az emigráció feltérképezésére és bomlasztására fordította,⁴ az ösz-

¹ Ilkei Csaba (2018): *Újságírók, szerkesztők, sajtómunkások és az állambiztonság*. 2. kötet. magánkiadás, Budapest. 40–42.

² Ungváry Krisztián (2013): „Anglia a második legnagyobb ellensége Magyarországnak”. A londoni magyar hírszerző rezidentúra saját jelentései tükrében 1951 és 1965 között. *Századok*, CXLVII. évf. 6. sz. 1513–1560.

³ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) – 3. 2. 4 – K-1806/66/T – [Gyurányi Endre] – IV/7 – A.– sz. jelentés. – Tárgy: Gyurányi Endre ügye. – Jelentés. London, 1964. IV. 6. 29–30.

⁴ Sz. Kovács Éva (2004): A magyar emigráció kutatásának lehetőségei a Történeti Levéltárban. In: Gyarmati György (szerk.): *Trezor 3. Az átmenet évkönyve, 2003*. Állambiz-

szes nyugati fővárosba delegált konzul hatványozott figyelemmel fordult az olyan hazlátogatók felé, akik külföldön aktív részesei voltak a magyar egyesületi életnek. Rybka őrnagy az ügyfél közvetlensége és a személye iránti megértő magatartása miatt arra gondolt, hogy az utóbbi akár komolyabb együttműködésre is alkalmas lehet. A tanár személyét még érdekesebbé tette sógora, akiről kiderült, hogy az egyik legfontosabb brit kormány szerv alkalmazásában áll, de Gyurányi Endre végső soron újabb csalódást jelentett a londoni rezidentúra történetében. Tézisünk szerint a kulturált kommunikáció, a vitakészség vagy éppen a Kádár-rendszer által tett engedmények elismerése korántsem jelentette azt, hogy az Ausztráliában élő magyar emigráns politikai példaképének tekinteti az államszocializmust.

A jelölt életútja

Gyurányi Endre 1927. november 30-án született Körmenten az akkorra már elhunyt Gyurányi Ferenc ügyvéd és Tóth Erzsébet házasságából.⁵ Az idősebb Gyurányi 1907-ben végzett a Pázmány Péter Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karán, a kétéves gyakornoki időt Budapesten töltötte, végül 1909-től a Vas megyei kisvárosban kezdett praktizálni.⁶ 1921-ben bekerült a vármegyei törvényhatóság közgyűlésébe, majd 1929. október 27-én tiszteletbeli főügyészi kinevezést kapott.⁷ Az 1931. évi parlamenti választásokon a Független Kisgazdapárt színeiben indult a lakóhelye szerinti választókerület parlamenti mandátumáért, azonban még 5%-ot sem sikerült összeszednie.⁸

Gyurányi Endre 1946 őszén belépett a Magyarországi Szociáldemokrata Pártba (MSZDP), egy évig ügyvédbojtár volt apja irodájában, majd 1947 szeptemberétől 1949 márciusáig jogi tanulmányokat folytatott. 1949. február 11-én féltestvére, dr. Tóth László (a Független Kisgazdapárt Országos Vezetőségének tagja, egyben a Földművelésügyi Minisztérium tanácsosa) társaságában az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) a Mindszenty-üggyel összefüggésben őrizetbe vette. Az államvédelem közel háromnapos fogva tartást és kihallgatást követően szabadon bocsátotta, de folyamatosan üldözte és mindenhová követte, valamint rend-

---

tónsági Szolgálatok Történeti Levéltára, Budapest. 189–197.

⁵ ÁBTL – 3. 2. 4 – K-1806/66/T – [Gyurányi Endre] – IV/7 – A. – sz. jelentés. – Tárgy: Gyurányi Endre ügye. – Jelentés. London, 1964. IV. 6. 30.

⁶ Kemfher Sándor (1930): *A Magyar Társadalom Lexikonja*. Magyar Társadalom Lexikonja Kiadó Vállalat, Budapest. 204.

⁷ Személyi hírek. *Vasvármegye hivatalos lapja*, XXV. évf. 55. sz. 1927. XII. 29. IV. 1.

⁸ Vida István (2001): *Fejezetek a Független Kisgazdapárt történetéből, 1930–1956*. Budapest. 95.

szeresen zaklatta a vele kapcsolatban álló személyeket. Gyurányi Endre 1949. március 11-én átszökött Ausztriába, ahol hat hónapig az amerikai övezetben maradt, és jobb híján fizikai munkásként dolgozott.⁹ Ausztria bel- és külpolitikai helyzete a nagyhatalmak közötti viszony megromlásának fényében vitathatatlanul bizonytalanul tűnt,¹⁰ ezért november közepe táján Gyurányi Olaszországba távozott. 1949. december 22-én a nápolyi kikötőben felszállt a *General Langfitt* nevű hajóra, amely 1950. január 14-én érkezett Melbourne-be.¹¹ Amikor már tudott angolul, 1952 februárjában Nyugat-Ausztráliába költözött, majd képesítés nélkül tanárként kezdett dolgozni Perth egyik iskolájában. Az 1953. április 21-én benyújtott honosítási kérelmét az ASIO (Australian Security Intelligence Organization [Ausztrál Biztonsági Hírszerző Szervezet] – a kémelhárítás)¹² kedvezően fogadta, hiszen a pályázó nem állt kapcsolatban a Moszkva-barát Socialist Party of Australia (Ausztrál Szocialista Párt) szervezetével. Gyurányi időközben beiratkozott a Perthi Egyetem tanárképző fakultására, végül 1955. november 29-én megkapta az állampolgárságot.¹³

Gyurányi elmondása szerint Perthben viszonylag sok magyar élt, a legbefolyásosabb egyesület azonban az egykori nyilasoké volt. A maga részéről soha nem kereste velük az érintkezést, a nándorfehérvári csata 500. évfordulóján tartott ünnepségre mégis elment hozzájuk előadást tartani, ott azonban nem érezte jól magát, kifejezetten nevetségesnek tartotta a tagok viselkedését, ahogy egymásnak osztogatták az előléptetéseket.¹⁴ Az ausztráliai magyarok között a szélsőjobboldal híveinek aránya nem volt kiemelkedő, ám az kétségtelen tény, hogy az egykori nyilasok egy jelentékeny része Ausztráliába menekült, ahogy az is, hogy a diaszpóra többsége konzervatívnak számított. Sokan közülük túlságosan is a múlt-

⁹ National Archives of Australia (NAA): A12001, 193 – Barcode: 4254509 – Title: GYURANYI Endre born 30 November 1927 – IRO – AUSTRIA Area Team I. 19 October 1949. 1949–1949. 1–18.

¹⁰ Christopher Andrew – Vaszilij Mitrohin (2000): *A Mitrobin-archívum. A KGB otthon és nyugaton*. Talentum Kiadó, Budapest. 294–295.

¹¹ NAA: K1331, 1955/GYURANY E. L – Barcode: 3178828 – Title: GYURANYI Endre Csaba – Nationality: Hungarian – Arrived Melbourne per Gen W C Langfitt 14 January 1950. 1950–1953.

¹² Jeffrey T. Richelson – Desmond Ball (1985): *The Ties That Bind. Intelligence Cooperation between the UKUSA Countries – the United Kingdom, the United States of America, Canada, Australia and New Zealand*. Allen & Unwin, Boston. 49–52.

¹³ NAA: PP256/1, W1961/10432 – Barcode: 31135295 – Title: GYURANYI Endre Csaba [Hungarian] [Application for declaration to apply for naturalisation as an Australian citizen]. Number of pages: 38. 1953–1965.

¹⁴ ÁBTL – 3. 2. 4 – K-1806/66/T – [Gyurányi Endre] – IV/7 – A. – sz. jelentés. – Tárgy: Gyurányi Endre ügye. – Jelentés. London, 1964. IV. 6. 30–31.

ba révedtek, nézeteik a végérvényesen letűnt háború előtti világot idézték.¹⁵

Gyurányi pontosan ezért nem érezte otthon magát a diaszpórában, ráadásul az évek során egyre nagyobb lett a honvágya, és hiányzott neki az európai környezet. 1963 januárjában egy évre Londonba költözött, ahol heti 18–20 font fizetésért tanított egy középiskolában.¹⁶ Angliai tartózkodása idején lefordította Mikszáth Kálmán *Új Zrínyiász* című művét, amit a Macmillan kiadó segítségével szeretett volna az angol nyelvű olvasóközönséggel megismertetni.¹⁷ A fordítás megjelentetéséről nincs tudomásunk, ám a kísérlet nem sokkal volt megalapozottabb annál, mint amikor Szondi György, a magyar hírszerzés által a Szabad Magyar Egyetemisták Szövetségébe beépített „Faison” fedőnevű ügynök egy Mátyás király életéről szóló könyvet szeretett volna angolul kiadni.¹⁸ Ezután Perthbe kívánt visszatérni, de ez végül elmaradt, ti. Gyurányi Endrének az Education Department of Western Australia (Nyugat-Ausztráliai Oktatási Hivatal) nem tudott azonnali hatállyal tanári kinevezést adni, ugyanis jelentkezése idején sem a magán-, sem az állami iskolákban nem volt üresedés. H. A. Bland, a Department of Immigration (Bevándorlási Hivatal) vezetője hangsúlyozta, hogy a pályázat komoly eséllyel indul a versenyben, ám véglegesített státusz legkorábban egy év múlva lehet esedékes.¹⁹

A családtagok viszontagságai és akkori élete

Gyurányi komoly baráti körről nem számolhatott be, ám bevallottan jó viszonyt ápolt egy 1956 óta Londonban élő korábbi kisgazda vezetővel, akit a bíróság 1949-ben halálra, később életfogytiglanra ítélt. A három nővére közül a Budapesten könyvtárosként dolgozó Ilona (sz. 1924) volt a legfiatalabb. A szintén fővárosi illetőségű Gabriella (sz. 1922) és férje, Georgijev Traján bányamérnök – 1943–44-ben az erzsébetbányai kohó és bányaművek főtananácsosa²⁰ – ekkor a Kohó- és Gépipari Minisz-

¹⁵ Borbándi Gyula (1989): *A magyar emigráció életrajza, 1945–1985*. Második kötet. Európa Könyvkiadó, Budapest. 59–61.

¹⁶ ÁBTL – 3. 2. 4 – K-1806/66/T – [Gyurányi Endre] – IV/7 – A. – sz. jelentés. – Tárgy: Gyurányi Endre ügye. – Jelentés. London, 1964. IV. 6. 31–32.

¹⁷ University of Reading: Special Collections – MAC (Records of the Macmillan and Co. Ltd) GYU – Gyuranyi, Csaba – November 30, 1963.

¹⁸ Várallyay Gyula (2011): *Tévúton. Ügynökök az örvenhatos diákmozgalomban Nyugaton*. 1956-os Intézet – Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – LHarmattan, Budapest. 106–140.

¹⁹ NAA: A12548, GYURANYI E. C – Barcode 7131584 E. C. Gyuranyi, Esq. 67 Iverna Court, London, W. 8. ENGLAND. 1964–1964.

²⁰ Réthy Károly (2017): Az erzsébetbányai (Erdély) ércbányászat, kohászat. *Bányászati és*

térium előadója, a II. Szilágyi Erzsébet fasor 37–39. szám alatt élt. Az 1921-ben született Gyurányi Mária pedig a Magyar Királyi Honvédség egyik hadnagyának volt a felesége, viszont 1947-ben Angliába menekült, amikor tudomást szerzett arról, hogy egy rosszindulatú feljelentés nyomán a rendőrség eljárást indított ellene, mivel egy szórakozóhelyen szidta a Szovjetuniót és a Vörös Hadsereget.²¹ A legidősebb nővér az 1946. évi VII. törvénycikk 2. § b) pontjának áldozata lett, a demokratikus államrend és annak alapintézményes elleni rágalmozással gyanúsították. Az ő esetét egy különleges típushoz lehetett sorolni, ugyanis kritikus megjegyzése a Szovjetunióra irányult. Mivel erre nem volt külön jogszabály, a hivatalos szervek nem tudtak mit kezdeni az ilyen ügyekkel. A rendőrség ugyan intézkedett, ám a népügyészség legtöbbször megszüntette az eljárást. Az asszony valószínűleg azért döntött a távozás mellett, mert úgy érezte: senki nincs biztonságban, aki nyíltan bírálja a kommunista pártnak a hatalom kisajátítására irányuló törekvéseit és az e mögött álló nagyhatalmi támogatást.²² A jelölt Mária nevű testvére időközben elvált – ennek részleteiről nem esett szó –, majd hozzáment egy Mr. Hodges nevű brit kormánytisztviselőhöz. Gyurányi Endre sógoráról azt állította, hogy külügyi szolgálatban áll, majd arra terelte a beszélgetést, hogy az angol lapok pedzegetik a szovjet hadsereg Magyarországon állomásozó csapatainak küszöbönálló hazarendelését. Ő személy szerint is úgy vélte, hogy a rendszer szovjet katonai támogatás nélkül is kellően stabil, hiszen Kádár János komoly népszerűségnek örvend az eredményei jóvoltából. Az utazás elején még tartott tőle, hogy nem engedik visszatérni, ám egyszer sem találkozott zaklatással. A Londonban élő tanár a rendszer iránti megértését egyben azzal is próbálta bizonyítani, hogy a családja baráti köréhez tartozó körmendi református lelkész is cáfolta a magyarországi vallásüldözésre vonatkozó nyugati állításokat.²³ Gyurányi Endrének abban kétségtelenül igaza volt, hogy a politikai rendőrség 1964-ben már nem zaklatta a két protestáns felekezetnek azokat a lelképásztoraikat, akik tiszteletben tartották a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) által a vallásgyakorlás számára kijelölt kereteket. Ez viszont nem jelentette azt, hogy a hatalom eltekintett a református egyház belső ellenzékeivel szembeni határozott fellépéstől, és azt sem, hogy az iskolai hitoktatáson túl engedélyezte volna az ifjúsággal történő foglalkozást, például sportkörök, énekkar szervezését. Ezzel egy időben valószínű, hogy a kör-

---

Kobászlai Lapok – Kobászat, 150. évf. 4. sz. 41–43.

²¹ ÁBTL – 3. 2. 4 – K-1806/66/T – [Gyurányi Endre] – IV/7 – A. – sz. jelentés. – Tárgy: Gyurányi Endre ügye. – Jelentés. London, 1964. IV. 6. 32–33.

²² Palasik Mária (2000): *A jogállamiság megteremtésének kísérlete és kudarca Magyarországon, 1944–1949*. Napvilág Kiadó, Budapest. 290–304.

²³ ÁBTL – 3. 2. 4 – K-1806/66/T – [Gyurányi Endre] – IV/7 – A. – sz. jelentés. – Tárgy: Gyurányi Endre ügye. – Jelentés. London, 1964. IV. 6. 34–35.

mendi tiszteletes azért nem beszélt üldöztetésről, mert a pártállam sokkal nagyobb nyomást gyakorolt a római katolikus egyházra, amelyet a rendszer legnagyobb legálisan működő ellenfelének tartott.²⁴ A szovjet csapatkivonás lehetőségét 1958 tavaszán Nyikita Hruscsov, a Szovjetunió Kommunista Pártja (SZKP) főtitkára Romániához hasonlóan Kádár Jánosnak is felajánlotta, ő azonban a gazdasági előnyök és a hadikiadások alacsony szintjének megőrzése reményében nem vállalta az esetleges politikai kockázatot. Az MSZMP főtitkára úgy látta, hogy a Hruscsovhoz fűződő személyes jó viszony révén később még visszatérhet az ügyre, amikor a haderőfejlesztés nem veszélyezteti az életszínvonal-politikát. A szovjet pártvezető sem szállt vitába Kádárral, mert a döntést ideiglenesnek tartotta, amit az enyhülési folyamatot kísérő kelet–nyugati alkufolyamat keretében előbb-utóbb úgyis felülvizsgálnak. Mint évekkel később kiderült: a magyar gazdaság soha nem tudta magára vállalni a katonai kiadások és az életszínvonal együttes emelését. A szovjet hadsereg kivonulása korántsem lett volna egyenértékű a függetlenség helyreállításával, viszont kedvező hatást gyakorolt volna a rendszer tekintélyére.²⁵ Hruscsov 1964. októberi leváltását követően az elképzelés hosszú időre lekerült a napirendről, ti. Leonyid Brezsnyev, az SZKP új főtitkára, az Új Gazdasági Mechanizmus leállításáig fenntartásokkal kezelte Kádár politikai törekvéseit. A két vezető közötti viszony 1973-ig nem érte el azt a szintet, hogy ilyen horderejű kérés egyáltalán felvetődhessen,²⁶ ráadásul Brezsnyev jóval nagyobb hangsúlyt helyezett a hagyományos erők modernizációjára és számbeli fölényére, mint a rakéták mindenhatóságába vetett hitéről közismert elődje.²⁷

A hírszerzés elképzelései és ennek ellentmondásai

Rybka elsősorban Mr. Hodges révén operatív szempontból érdekesnek tartotta Gyurányi személyét, akit állampolgársága és műveltsége jóvoltából további feladatokra is alkalmasnak vélt. A beszélgetés során provokatív kérdéssel nem hozakodott elő, míg az otthoni viszonyokkal kapcsolatban tájékozottnak tűnt, nem tekintette ellenségének a létező

²⁴ Kiss Réka (2002): A „református reakció” az állambiztonsági iratokban (1956–1967). In: Ablonczy Balázs, Ifj. – Bertényi Iván – Hatos Pál – Kiss Réka (szerk.): *Hagyomány, közösség, művelődés. Tanulmányok a batvanéves Kósa László születésnapjára*. BIP, Budapest. 226–250.

²⁵ Békés Csaba (2019): *Enyhülés és emancipáció. Magyarország, a szovjet blokk és a nemzetközi politika, 1944–1991*. Osiris Kiadó – MTA TK, Budapest. 160–293.

²⁶ Pritz Pál (2004): Magyarország külpolitikája a 20. században. In: Gazdag Ferenc – Kiss J. László (szerk.): *Magyar külpolitika a 20. században*. Zrínyi Kiadó, Budapest. 29–31.

²⁷ Fischer Ferenc (1993): *A megosztott világ. A Kelet–Nyugat, Észak–Dél nemzetközi kapcsolatok fő vonásai (1941–1991)*. IKVA, Budapest. 244–250.

szocializmust. Mindazonáltal az ő esetében a hazatérésről még korai lett volna beszélni. Az őrnagy viszont több ellentmondásra lett figyelmes a beszélgetések alatt. Az éves jövedelme alig volt több a befizetendő adónál, ami évekig tartó anyagi nehézségekkel járt volna. Az egyik esetben még arról volt szó, hogy háza és autója van Perthben, másodszer már arról, hogy eladta az ingatlant és az ingóságait. Ezzel egy időben azt sem sikerült megnyugtatóan tisztázni, hogy került a Kultur Körbe. Gyurányi elmondása szerint egyszer kapott meghívást, és azóta rendszeresen tiszteletét tette a különböző rendezvényeken. Rybka nem törekedett újabb találkozókra, de támogatandónak ítélte Gyurányi ismételt vízumkérelmét. Amennyiben a BM az otthoni ellenőrzés eredményei alapján beszerzési célból foglalkozni kívánt a jelölttel, a budapesti elhelyezkedéshez szükséges ügyintézés lehetővé tette a kapcsolat fenntartását. Az őrnagy azonban ellentmondást vélt felfedezni a vitapartner állításai és a FO (Foreign Office – brit külügyminisztérium) kiadványa között. Ti. Mr. Hodges nem szerepelt a diplomáciai nyilvántartásban.²⁸ Szőke Béla rendőr alezredes, a III/I. Csoportfőnökség 1-es Osztályának vezetője²⁹ (fn. „Szántó”) értetlenül fogadta, hogy az őrnagy miért csak egy év elteltével küldött értesítést Gyurányiról, hiszen elúszott az otthoni kapcsolatfelvétel lehetősége. Az is hiányzott a jelentésből, hogy Gyurányi Mária milyen körülmények között lett az angol tisztviselő felesége. Szőke alezredes ugyanakkor személy szerint is kételkedett a jelölt őszinteségében, hozzátéve, hogy csak nagyon alapos ellenőrzés után dönthetnek az operatív célú felhasználásáról.³⁰ Rybka két héttel később jelezte, hogy a március 31-i találkozón megpróbált Gyurányi sógora felől érdeklődni, ő azonban kitért a válasz elől. A tanár időközben többször járt a konzulátuson, ugyanakkor rendszeresen felbukkant a Kultur Kör rendezvényein. A legutóbbi alkalommal – Major Tamás irodalmi estjén – hozzá is szólt a témához. Az őrnagy nyílt provokációról nem tudott beszámolni, de az ellentmondásos állítások miatt egyetértett a kötelező óvatossággal.³¹

²⁸ ÁBTL – 3. 2. 4 – K-1806/66/T – [Gyurányi Endre] – IV/7 – A.– sz. jelentés. – Tárgy: Gyurányi Endre ügye. – Jelentés. London, 1964. IV. 6. 35–36.

²⁹ Palasik Mária (2013): A II/3. (Hírszerző) Osztály. In: Cseh Gergő Bendegúz – Okváth Imre (szerk.): *A megtorlás szervezete. A politikai rendőrség újjászervezése és működése 1956–1962.* Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – L'Harmattan Kiadó, Budapest. 73–74.

³⁰ ÁBTL – 3. 2. 4 – K-1806/66/T – [Gyurányi Endre] – IX/3. sz. utasítás „A”-tól. – Erdei elvtársnak! London. – Tárgy: Gyurányi Endre ügye. – Budapest, 1964. V. 11. 37.

³¹ ÁBTL – 3. 2. 4 – K-1806/66/T – [Gyurányi Endre] – VI/12 – A.sz. jelentés. – Tárgy: Gyurányi Endre ügye. – Jelentés. London, 1964. V. 26. 38–39.

A második utazás tapasztalatai

Gyurányi Endre 1964 nyarán ismét hazalátogatott, ami egybeesett Rybka Géza szabadságával. Az őrnagy a feletteseivel folytatott megbeszélést követően felhívta Gyurányi Gabriellát, ugyanis a legidősebb nővér felől látszott a jelölt a legkönnyebben elérhetőnek. Rybka 1964. július 24-én kereste a jelöltet, aki egyből azt javasolta, hogy az egyik este fussanak össze valahol. A találkozási időre három nappal később a Mátyás Pincében került sor. Gyurányi ekkor már sokkal kritikusabban szemlélte a hazai állapotokat. Megítélése szerint sokat javult az életszínvonal, és szabadabb a véleménynyilvánítás, de nagyon hiányzik a vállalkozás szabadsága. Az itthoni munkavállalása ezért ténylegesen is lekerült a napirendről. A szocializmust elvi síkon progresszívnek minősítette, de hangsúlyozta, hogy a magyarországi demokráciaértelmezés nagyon eltér a nyugatitól. Ezt saját maga is megtapasztalta, de kijelentésén azzal próbált finomítani, hogy mindezek ellenére nem hagyta volna el az országot, ha lett volna előtte perspektíva. (Itt valószínűleg arra gondolt, hogy az 1945-ben kezdődő demokratizálási folyamatot a kommunista hatalomátvétel legkésőbb 1948-ban meggyilkolta!³²) Ahogy a világpolitikára terelődött a szó, Gyurányi a két nagyhatalom közötti atomütközés dolgában egyensúlyt érzelt, ezért szerint a döntéshozók meggondolják, hogy érdemes-e kirobbantani egy új világháborút. A tanár szerint a hagyományos fegyverek és a felkészültség dolgában a nyugati hatalmak előrébb tartanak, még ha a szövetségi rendszeren belül nem mindig egyeztek az álláspontok. A Szovjetuniót a hitleri Németországgal hasonlította össze, mivel az egész világ ellen próbált harcolni. Gyurányi de Gaulle-t szenilis öregembernek nevezte, aki nem tud a brit miniszterelnök eszén túljárni. Megítélése szerint Lord Home³³ úgy is képes lesz megnyerni a választásokat, hogy a Konzervatív Párt túl sokat hibázott. A brit csatlakozással szembeni francia ellenkezést értelmetlennek tartotta, mert véleménye szerint a Közös Piac Anglia és a Nemzetközösség nélkül nem lesz hosszú életű.³⁴ Az 1962-es kubai rakétaválság idejére még nem állt fenn a két szuperhatalom közötti nukleáris egyensúly, Hruscsov emiatt kezdeményezett tárgyalásokat a konfliktus békés megoldása érdekében. Mao Ce-tung, a Kínai Kommunista Párt első titkára ezt gyengességként könyvelte el, ami az atomfegyverek gyártásához szükséges technológia megosztásával kapcsolatos szovjet tartózkodás miatt 1964-re Moszk-

³² Sárközi Máttyás (2009): *A bizarr évei. Élet és irodalom Rákosi Máttyás alatt*. Kortárs Kiadó, Budapest. 9–57.

³³ Sir Alec Douglas-Home (1903–1995), 1963 októberétől egy évig regnáló miniszterelnök. Lásd: Egedy Gergely (1998): *Nagy-Britannia története*. Aula, Budapest. 516.

³⁴ ÁBTL – 3. 2. 4 – K-1806/66/T – [Gyurányi Endre] –XI/18 – B.sz. jelentés. – Tárgy: Gyurányi Endrével történt találkozó. – Jelentés. London, 1964. X. 23. 45–47.

va és Peking szakításához vezetett. Igaz, a szovjet hadászati rakétaerő már ekkor hathatósan fenyegette az USA nyugat-európai szövetségeseit, a kölcsönös megsemmisítés képessége már megvalósult.³⁵ A nyugati szövetségi rendszeren belül pontosan amiatt keletkezett nézeteltérés, mert Charles de Gaulle tábornok, az V. Köztársaság akkoriban 74 éves elnöke, már nem hitt az amerikai atomfegyverek által Franciaországnak nyújtott védelmi garanciában, emiatt felgyorsította az önálló elrettenő erő kiépítését, majd 1966-ban kilépett a NATO katonai szervezetéből.³⁶ Az 1962 karácsonya előtt John Fitzgerald Kennedy elnök és Harold Macmillan kormányfő által aláírt, az amerikai Polaris rakéták brit beszerzéséről szóló Nassau-i egyezmény nyomán de Gaulle a szigetországot az USA előretolt állásának minősítette, és 1963 januárjában megvétózta Nagy-Britannia felvételét az Európai Gazdasági Közösség (EGK) szervezetébe. Sir Alec Douglas-Home így már aligha tárgyalhatott erről a kérdéstről. A brit közvéleményt ugyan nem hozta lázba az európai integráció ügye, azonban a külpolitikai kudarc hozzájárult a konzervatívok vereségéhez.³⁷ Igaz, a Harold Wilson vezette Munkáspárt sikere nem volt földcsuszamlásszerű, mert mindössze négyfős mandátumtöbbséget ért el a parlament alsóházában.³⁸

Gyurányi a rokonsága kapcsán csak annyit árult el, hogy anyja és testvérei beletörődtek az itthoni helyzetbe, viszont Mr. Hodgesről már nem tett említést. Rybka kérdésére vonakodva elmondta, hogy a Távolságtól szolgát, ugyanakkor kérte, hogy továbbiakban erről ne essen szó. Rybka értetlenül fogadta a választ, mire Gyurányi azt mondta, hogy testvérével és sógorával a kihelyezés kezdete óta nem tartja a kapcsolatot. Végül összetegeződtek, azonban a tanár diákkori kalandjait kezdte mesélni, végül megígérte, hogy az őrnagyot Londonban fel fogja keresni. Rybka őrnagyot augusztus 31-én a Külügyminisztériumban az ügyintéző azzal várta, hogy Gyurányi kereste, és kérte a telefonszámát, de üzenetet nem hagyott. Az őrnagy úgy látta, hogy Gyurányi második állásfoglalása áll közelebb a valódi nézeteihez, amit eddig azért nem vállalt, mert tartott tőle, hogy a magyar hatóságok nem támogatnák beutazási kérelmét. Az is a jelölt nagyobb bátorságára utalt, hogy már nem kívánt lemondani magyar állampolgárságáról. Az angol belpolitikával kapcsolatos véleménye is megváltozott, mert a korábbi találkozásokon még határozottan a Munkáspárt győzelméről beszélt. Akkor ő is a Labour

³⁵ Fischer Ferenc: i. m. 227–242.

³⁶ M. Szebeni Gáza (2012): *Charles de Gaulle. Egy konzervatív forradalmár*. Magyar Szemle Alapítvány, Budapest. 258–266.

³⁷ Egedy Gergely – Gálik Zoltán (2017): *Nagy-Britannia és az Európai Integráció. A csatlakozástól a BREXIT-ig*. L'Harmattan, Budapest. 41–47.

³⁸ Harold Wilson (1971): *The Labour Government, 1964–1970*. Weidenfeld & Nicolson, London. 17.

támogatta, ekkor azonban már Home-ot tekintette az igazi vezetőnek. Ilyenkor viszont nemcsak a véleményét mondta el, hanem érveket hozott annak alátámasztására. Rybka szerint az ital is hozzájárult a jelölt közlékenységéhez, miközben túl sok jel utalt rá, hogy nem őszinte. Az sem volt kizárható, hogy sógorát csalinak szánta, amit megerősített, hogy az összes rá vonatkozó kérdés alól átlátszó hazugságokkal próbált kibújni. Az őrnagyot a visszatérése után háromszor is kereste a konzulátuson, de nem tudta utolérni. A Kultur Kör októberi filmbemutatójáról elmaradt, ráadásul az általa megadott címen (67 Iverna Court London W. 8.) sem sikerült utolérni. Rybka azt indítványozta, hogy operatív célból ne foglalkozzanak a tanárral. Molnár István őrnagy (fn. „Erdei”)³⁹ úgy döntött, hogy Rybka még egyszer találkozzon vele, és próbálja Mr. Hodges kapcsán beszélgetni. A rezidens helyettese úgy döntött, hogy amennyiben ugyanazt tapasztalják, mint Budapesten, akkor társadalmi kapcsolatként tartásuk meg a brit elhárítás félrevezetése céljából.⁴⁰ B. Tóth Endre (fn. „Sós”), az 1/ B-alosztály vezetője,⁴¹ ugyan eltekintett Rybka megbüntetésétől, amiért az nem készítette el a jelentést még a kiutazása előtt, viszont nem értette, hogy Gyurányi milyen megfontolásból merült fel tippként az 1963. július 5-i felterjesztés után. Rybka ugyanis azt írta, hogy Tarján – azaz Tarján Imre konzulátusi jogtanácsos⁴² – mellett Gyurányi Endre állt elő a leginkább kínos kérdésekkel, ugyanakkor azt hangsúlyozza, hogy nagyon szívesen tartana fenn baráti viszonyt. B. Tóth szerint a jelölt véleményének gyakori változása, valamint sógorának kifürkészhetetlen valódi beosztása megint csak arra utalt, hogy nem érdemes a jelölttel foglalkozni. Robert Hodges alaposabb megismeréséről ugyan nem mondtak le, ehhez azonban Gyurányi Endrétől hiába kértek volna segítséget. Mindettől függetlenül a decemberre szóló vízumkérelmét az alosztályvezető nem kívánta elutasítani.⁴³

³⁹ Pál István (2021): Londonból Perugiába. Sikertelen próbálkozás egy sokoldalú tehetség beszerzésére. *Polymatheia*, XVIII. évf. 3–4. sz. 45.

⁴⁰ ÁBTL – 3. 2. 4 – K-1806/66/T – [Gyurányi Endre] – XI/18 – B.sz. jelentés. – Tárgy: Gyurányi Endrével történt találkozó. – Jelentés. London, 1964. X. 23. 47–53.

⁴¹ ÁBTL Archontológia B. Tóth Endre. https://www.abtl.hu/ords/archontologia/f?p=108:5:1754376691963::NO::PS_PRS_ID:1019579 (letöltés dátuma: 2024. I. 25.).

⁴² Pál István (2016): Egy „független” jogi tanácsadó. Tarján Imre esete a londoni rezidentúrával, *Betekintő* 10. évf. 1. sz. 1–15. – www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2016_1_pal_istvan.pdf (letöltés dátuma: 2023. 07. 13.).

⁴³ ÁBTL – 3. 2. 4 – K-1806/66/T – [Gyurányi Endre] – XII/10. sz. utasítás „B”-től. – Pusztai elvtársnak! London. – Tárgy: Gyurányi E. Csaba ügye. – Budapest, 1964. XII. 1. 54–55.

A brit rokonok Budapesten

1965. április elsején Robert Harold Hodges (1914. X. 11.) brit kormánytisztviselő és felesége Magyarországra érkezett egy közel egy hónapos rokonlátogatásra. Ez idő alatt a KEOKH (Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hivatal) kétszer is beidézte őket, ám a beszélgetések egyike sem hozott eredményt. Mr. Hodges folyamatosan gyanakvó magatartása és a feleség félszavas megjegyzései arra utaltak, hogy előbbi minden valószínűség szerint kapcsolatban áll a brit belügyi szervekkel. 1965. szeptember 4-én a házaspár második budapesti útja során újabb interjúra került sor a KEOKH-ban. Gyurányi Mária, aki ápolónő volt egy londoni kórházban, négy szemkört elismerte a kihallgatást végző tisztnek, hogy férje a Home Office (a brit belügyminisztérium)⁴⁴ állományába tartozik, azelőtt pedig Szingapúrban szolgált.⁴⁵ Mr. Hodges jó eséllyel DSO (Defence Security Officer [Védelmi Biztonsági Tiszt]), az MI5 (Military Intelligence Section 5 – a brit kémelhárítás) összekötő tisztje lehetett az 1948-tól 1960-ig zajló malajziai polgárháború alatt.⁴⁶ A BM puhatolózása viszont nemcsak emiatt volt eredményes, hanem azért sem, mert a 60-as évek elején felszínre került kémbojtányok jóvoltából a titokvédelem felülvizsgálatával megbízott Radcliff-bizottság kérésére a brit útlevelekből kimaradt az állami alkalmazásban álló személyek pontos beosztása. Ezzel egy időben szigorúbban vették a vasfüggöny mögött teendő utazások előzetes bejelentésére vonatkozó kötelezettséget és a kiutazók felkészítését.⁴⁷ Ekkoriban a BM III/I. Csoportfőnökség angol osztályára alaposan rájárt a rúd. 1965. augusztus 3-án Howard Smith, a FO Északi Főosztályának vezetője magához kérte Incze Jenő londoni nagykövetet, akivel közölte, hogy az illetékes angol szervek megállapítása szerint Rybka Géza harmadosztályú titkár, aki 1963 eleje óta teljesített szolgálatot a londoni magyar nagykövetségen, folyamatos kapcsolatban állt a BBC egyik alkalmazottjával, akitől pénzért írásos formában értesülésekhez jutott. A szóban forgó személy – akinek neve nem került nyilvánosságra – több olyan magyar diplomatával is hasonló viszonyban volt, akik már nem tartózkodtak a szigetországban.⁴⁸ Szűk egy héttel ké-

⁴⁴ Harold Wilson (1976): *The Governance of Britain*. Book Club Associates, London. 167–168.

⁴⁵ ÁBTL – 3. 2. 4 – K-1806/66/T – [Gyurányi Endre] – Belügyminisztérium III/I-1-B alosztály – Tárgy: Robert Hodges ügyében FELJEGYZÉS. Budapest, 1965. IX. 9. 64–65.

⁴⁶ Calder Walton (2013): *Empire of Secrets. British Intelligence, the Cold War and the Twilight of Empire*. HarperCollinsPublishers, London. 163–210.

⁴⁷ The National Archives (TNA) Cabinet Office (CAB) 1296109/1 Report of the Committee on Security in the Public Service (The Radcliffe Committee) 16th March 1962. 11–53.

⁴⁸ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) – XIX – J – 1 – j – SZT

sőbb, 11-én Házi Vencel, a Külügyminisztérium (KÜM) osztályvezetője Sir Ivor Pink brit nagykövet tudomására hozta, hogy Peter James Fowler harmadosztályú titkárt ki fogják utasítani az országból.⁴⁹ Smith augusztus 11-én jelezte Incze Jenő nagykövetnek, hogy a Fowler távozására vonatkozó határozott kívánság nem keltett pozitív visszhangot Londonban. A diplomata alig egy évet szolgált Budapesten, így távozása óhatatlanul feltűnést okozott. A FO nem szeretett volna olyan benyomást keltetni, hogy Fowler munkájával kapcsolatban kifogás merült fel, ezért úgy döntött, hogy az ügyet a nyilvánosság elé tárja.⁵⁰ Házi pedig azzal érvelt, hogy a fiatal brit követségi titkárnak a Magyarországon tanuló külföldi diákok körében folytatott tevékenysége finoman szólva is vitathatónak nevezhető.⁵¹ 1965. október 16-án pedig Szabó László rendőr őrnagy, fődőfoglalkozása szerint a nagykövetség gazdaságpolitikai ügyekben illetékes másodosztályú titkára, alig egy hónappal kihelyezése után Londonban eltűnt a szolgálati helyéről.⁵² Gyurányi Endrét 1965. december 2-án az (emigrációs vonalon illetékes) B-alosztály provokátornak minősítette, akivel már csak azért sem célszerű foglalkozni, mert Szabó jól ismerte.⁵³

A harmadik út Budapestre és az ügy halála

A rezidentúra 1966. március 17-én levelet kapott Gyurányi Endrétől, amelyben féltestvére kiutazásához kért Rybka őrnagytól segítségét. Berényi István rendőr őrnagy (fn. „Pusztai”), 1964 és 1968 között a rezidentúra vezetője,⁵⁴ csak a felterjesztésre vállalkozott.⁵⁵ 1966. augusztus 10. körül Gyurányi ismét a KÜM-ben kereste a rendőrtisztet, aki ekkor szabadságát töltötte, így csak 24-én 15 órakor tudta visszahívni a II.

Iratok Anglia 1965 – 18-as d. – 004231 – 313/1965 – Feljegyzés – Tárgy: Ribka Géza III. o. titkár kiutasítása Londonból. – Budapest, 1965. VIII. 5. 1.

⁴⁹ TNA Foreign Office (FO) 371/182650 TOP SECRET FROM BUDAPEST TO FOREIGN OFFICE Sir. I. Pink – No. 203. 11 August 1965. 1–2.

⁵⁰ TNA FO 371/182650 – SECRET FROM THE FOREIGN OFFICE TO BUDAPEST No. 380. 12 August 1965 [of 11 August: Rybka]. 1.

⁵¹ TNA FO 371/182650 – SECRET FROM THE FOREIGN OFFICE TO BUDAPEST No. 208. 13 August 1965. 1.

⁵² Palasik Mária (2016): A szolgálati helyéről eltűnt hírszerző. Az USA-ban politikai menedékgéért folyamodó Szabó László története, *Betekintő*, 10. évf. 1. sz. 1–29. www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2016_1_palasik.pdf (letöltés dátuma: 2023. VII. 14.).

⁵³ ÁBTLL – 3. 2. 4 – K-1806/66/T – [Gyurányi Endre] – BELÜGYMINISZTERIUM III/I-1-B alosztály – Tárgy: Gyurányi E. Csaba ügyében FELJEGYZÉS. Budapest, 1965. XII. 2. 66.

⁵⁴ Ungváry Krisztián: i. m. 1547.

⁵⁵ ÁBTLL – 3. 2. 4 – K-1806/66/T – [Gyurányi Endre] – IV/14/B.sz. jelentés. – Tárgy: Gyurányi Csaba levele. – Jelentés. London, 1966. III. 17. 68.

Szilágyi Erzsébet fasor 37–39. szám alatt. Rybka és Gyurányi végül augusztus 26-án 14 órakor találkozott a Bambi eszpresszóban. Gyurányi pontosan érkezett, majd sajnálkozását fejezte ki, amiért Rybka kiküldetése véget ért. Elmondása szerint nem tudott arról, hogy a diplomata milyen körülmények között hagyta el Angliát, és hogy miért nem ment vissza. A történekről csak fél évvel később, Kolláth Ferenc konzultól értesült. Gyurányi naivan azt kérdezte, miért járt le ilyen hamar a kiküldetése. Rybka viszont nem értette, hogy ez vicc, vagy tőle is hallani szeretné az eseményt. A tanár hangoztatta, hogy tényleg nem ismeri az ügy részleteit. Az őrnagy erre humorizálni kezdett, hogy az angolok 1965 szeptemberében megköszönték a kint-tartózkodását, ezért nem tért vissza az itthoni szabadságáról. Gyurányi egyből rákérdezett, hogy ez reciprocitás elvén történik-e. Rybka visszaszólására viszont zavarba jött, mire az őrnagy megjegyezte: „nagyon jól tudja, mi történt, csak udvarias akart lenni”. A rendőrtiszt ekkor rákérdezett, hogy Gyurányi Endrét nem kereste-e fel a brit elhárítás. A tanár elbizonytalanodott, kétszer-háromszor megismételte a nemleges választ, miközben nem akarta megérteni a kérdést. Ezzel egy időben dadogva elmondta, hogy Angliában jó eséllyel megfigyelés alatt áll, leveleit valaki felbontotta, és a telefonbeszélgetéseit is rögzítik.⁵⁶ A levéllenőrzés a 20. század elejétől a brit nemzetbiztonság első lépcsőjének tekinthető, amihez az első világháborút követően az ún. Home Office Warrant (Belügyminisztériumi Felhatalmazás) révén végrehajtott lehallgatás társult.⁵⁷ Rybka a brit hatóságok érdeklődését a kettejük közötti nagyon jó kapcsolattal magyarázta, mire Gyurányi felidézte az 1963-as magyarországi útja során a személyének ellenőrzésére utaló jeleket. Az őrnagy ezt a nyugati propaganda hatásának tulajdonította – miközben az 1960-as évek elejéig az ellentétes társadalmi rendszerű országok hazánkba látogató állampolgárait az állambiztonság figyelő osztálya szinte automatikusan követte⁵⁸ –, ugyanakkor furcsállotta, hogy partnere Angliában is hasonló jelenségeket tapasztal. Rybka megpróbálta rávenni, hogy gondolkodjon el a hazatérésen, mert a családja itt él, és csak rájuk számíthat, amennyiben történik vele valami. Gyurányi azonban a házasságkötéstől és a hazaköltözéstől egyaránt félt. Az őrnagy hangsúlyozta, hogy ő csak tanácsot adhat, a döntés a vitapartner kezében lesz. Gyurányi ekkor elővezette kérését, amely bátyja, Tóth László (1912, Szombathely) angliai kiutazásának engedélyezésére vonatkozott. Tóth 1962–63 folyamán már megfordult Londonban, de

⁵⁶ ÁBTL – 3. 2. 4 – K-1806/66/T – [Gyurányi Endre] – BELÜGYMINISZTERIUM III/I-1-B Alosztály – Tárgy: Gyurányi Endre ügye. – Jelentés. Budapest, 1966. VIII. 29. 69–72.

⁵⁷ Calder Walton: i. m. 11–23.

⁵⁸ Papp István: A BM II/9. (Környezetanalízis és Figyelő) Osztály. In: Cseh Gerő Bendegúz – Okváth Imre (szerk.): i. m. 242–259.

újabb kérelmét elutasították. Rybka megjegyzete, hogy ez a BM Útlevel-osztály hatásköre, ő csak érdeklődhet, de nem tud ígérni semmit. Gyurányi lekötelezettségét hangsúlyozta, mire az őrnagy jelezte, hogy e nélkül is segít. Rybka megkérdezte, hogy mit ért ezen, mire Gyurányi láthatóan zavarba jött, és csak annyit mondott, hogy legyen szó bármiről. Végül arra kérte az őrnagyot, hogy a Fény eszpresszóban hadd mutassa be testvérének. Tóth László szabadulása óta kisipari szövetkezetben dolgozott, az utazásra egy amatőr festészeti kiállítás szervezése céljából szeretett volna sort keríteni. Tóth a beszélgetés közben folyamatosan a rendszer iránti hűségét hangoztatta, ugyanakkor megemlítette, hogy kiskorú gyerekei vannak. A rendőrtiszt jelenlétében arról próbálta meggyőzni Londonban élő testvérét, hogy a helyzet megváltozott, ideje volna hazatérni. A tanár ekkor felfedte, hogy a Kultur Körtől egy éve nem kap meghívót, majd hozzátette, hogy a kinti magyarokkal eléggé korlátozottan érintkezik. Rybka a forradalom 10. évfordulójára való készülődés kapcsán remélt értesüléseket a tanártól, ám csalódnia kellett. Rybka arra következtetett, hogy Gyurányi az MI5 ügynöke, aki részletesen beszámolt a kettőjük közötti találkozásról, és a Kultur Kört is az ő megbízásukból látogatta. Az is erre utalt, hogy állítása szerint ír nemzetiségű menyasszonya az ENSZ egyik londoni szervénél volt titkárnő. Rybka úgy vélte: Tóth kiutazási kérelme érdemi ígéret nélkül is megfontolandó, mivel valahol olyan benyomást kelt az MI5-ban, hogy a magyar állambiztonság a családtagok közreműködésével törekszik Robert Hodges közelébe férkőzni. A magyar hírszerzés a valóságban erre nem gondolt, a brit elhárítás megtévesztésére és figyelmének elterelésére viszont igen.⁵⁹ Végül 1966. szeptember 27-én Molnár István rendőr őrnagy, alosztályvezető úgy döntött, hogy az ügygel a továbbiakban már nem foglalkoznak. Gyurányi Endre 1966. szeptember 13-án tiltólistára került,⁶⁰ de a Magyarok Világszövetségéhez (MVSZ) írt levele nyomán Fürjes János alezredes, az emigráció területén illetékes 7-es Osztály vezetője⁶¹ utasítására a beutazási tilalmat 1968. július 29-én törölték.⁶² Gyurányi ekkortájt állandó jelleggel Londonban élt, ahol egy-egy publicisztikai megnyilvánu-

⁵⁹ ÁBTL – 3. 2. 4 – K-1806/66/T – [Gyurányi Endre] – BELÜGYMINISZTERIUM III/I-1-B Alosztály – Tárgy: Gyurányi Endre ügye. – Jelentés. Budapest, 1966. VIII. 29. 72–75.

⁶⁰ ÁBTL – 3. 2. 4 – K-1806/66/T – [Gyurányi Endre] – BELÜGYMINISZTERIUM III/I-1-B Alosztály – Tárgy: Gyurányi E. Csaba ügyében HATÁROZAT. Budapest, 1966. IX. 27. 76.

⁶¹ Pál István – Szilágyi Ágnes (2018): „...kisebb-nagyobb csapást mértünk a jobboldali emigrációra...”, avagy az „Odier”-ügy. *Múltunk. Politikátörténeti folyóirat*, XXX. évf. 4. sz. 29.

⁶² ÁBTL – 3. 2. 4 – K-1806/66/T – [Gyurányi Endre] – Belügyminisztérium III/I-7. Osztály – Szolgálati jegy. – Budapest, 1968. VII. 29. 79.

lásával beleszólt az irodalmi emigráció életébe,⁶³ további sorsáról viszont nincs értesülésünk. Az 1960-as években az állambiztonság az Ausztráliába kivándorolt egykori magyar állampolgárok közül feltehetően Gyurányi Endrével „jutott a legmesszebbre,” de mint láthattuk, ez is messze volt az érdemi eredménytől. Az ötödik kontinensen élő magyarok közössége (a távolság és az emigrációs szervezetekre gyakorolt befolyásuk korlátozottsága miatt) a pártállami vezetés részéről enyhébb elbírálásban részesült, azonban az állambiztonság az ő csoportosulásait is igyekezett ellenőrzés alatt tartani.⁶⁴ (A magyar hírszerzés tényleges ausztráliai tevékenységének feltárása még folyamatban van!)

Utószó

Jogosan merül fel a kérdés: volt-e esélye a pártállami Belügyminisztériumnak arra, hogy Gyurányi Endrét meggyőzze az együttműködésről? Megítélésünk szerint nem, ugyanis az Ausztráliában végzett történelemföldrajz szakos tanár egyetemi éve alatt csak megerősítette az ifjúkorától benne lévő demokratikus elkötelezettséget. Az, hogy 1946-ban a szociáldemokrata párthoz csatlakozott, ahol minden bizonnyal Peyer Károly és Kéthly Anna voltak a példaképei, valahol a szülők konzervatív világnézetének meghaladására utalt. Gyurányi feltehetően a jóléti állam híve volt, ahol a demokratikus szabadságjogok és a szociális biztonságra törekvés egyaránt érvényesült, míg a Kádár-rendszerrel úgy vélekedhetett, hogy a többi államszocializmushoz képest kevésbé vállalhatatlan, ám a magyar társadalom ennél jobbat kívánna/érdemelne. (Gyurányi Endrének egy személyben sikerült megtestesítenie a rendszerváltáskori Magyarországon uralkodó politikai spektrumot, amely a középbaltól a középjobbig terjedt, azonban a jóléti előmenetel elmaradása, a 2008-as gazdasági válság negatív hatásai, valamint az identitáspolitika térnyerése miatt a populizmus könnyen a hatalmába kerítette).

---

⁶³ Gyurányi Endre (1967): A nemzeti önismeretről. *Új Látóhatár*, X. évf. 5. sz. 443–446.

⁶⁴ Kinga Constantinovits (2023): The Hungarian Diaspora in Sydney. Identity Consciousness and the Role of the Scout Movement. *Hungarian Cultural Studies. Journal of the American Hungarian Educators Association*, Vol. 16. 163–174. <http://ahea.pitt.edu> (letöltés dátuma: 2024. 01. 27.). DOI: 10.5195/ahea.2023.49